

Vasko Simoniti

PRISPEVEK K POZNAVANJU TURŠKIH VPADOV V LETIH
OD 1570 DO 1575

Osemletno premirje, sklenjeno 17. februarja 1568, je v posebnem členu prepovedovalo vsako četovanje ob meji. Vendar kakor je bilo običajno do sedaj, tega ni spoštovala niti turška niti cesarjeva stran. Turki so iz Kostajnice in Krupe še naprej napadali proti Sisku, Glini in Korani. Posebna pozornost utrjevanja je zato veljala Hrastovici, saj je bila v tem času pomembna utrdba na meji proti turški Bosni, poleg tega pa je prav v letu 1568 gospodarila kuga, tako da so ostale vasi in gradovi okoli Hrastovice skoraj brez vojaških posadk. Nova hrvaška bana Jurij Drašković (1567–1577) in Franjo Frankopan Slunjski (1567–1572) sta morala biti neprestano pripravljena. Prav tako je morala biti pripravljena tudi Kranjska na nenaden sovražen vpad. Tako je 12. avgusta 1568 opozoril deželni glavar, naj bo dežela pripravljena na nov turški napad, ker zadnja poročila govore, da zbirajo tri paše vojsko za pohod na Senj ali Bihać, lahko pa napadejo tudi Kranjsko. Res so Turki vdrli na Hrvaško, vendar v drugi smeri, tako da so prišli do Hrastovice in Siska.

V tem letu (1568) pride tudi do sprememb v vojni upravi hrvaško-slavonske krajine. Luka Sekelj iz Ormoža, ki je po Ivanu Lenkoviću postal vrhovni kapetan celotne hrvaško-slavonske krajine, je v drugi polovici leta 1568 prenehal vršiti to službo. Na njegovo mesto sta bila imenovana njegova namestnika, in to Vid Halek za poveljnika slavonske krajine, Herbert Auersperg pa za poveljnika hrvaške krajine.

Turški vpadi pa so se ponavljali neprestano tudi naslednja leta,¹ tako so zlasti pogosti vpadi v letu 1570. Vsakodnevno je pretil propad Hrastovici, pred katero so prišli Turki tudi dva do trikrat tedensko.² Vendar pa vpadov v Slovenijo v tem času ni, razen turškega napada na Pivko, o katerem edini poročila Valvasor. Čeprav ni za potrditev tega Valvasorjevega poročila nobene vira, ga ne moremo zavriniti, saj so Turki prav v tem času vpadali na Hrvaško.³ Turki so torej neprestano kršili premirje in vpadali. Tako so 26. avgusta 1570 pri Ivaniću ujeli tudi zagrebškega kanonika Franja Filipovića, ki je bil zelo znan tudi kot vojak, vendar pa se je, ko pride v ujetništvo, odrekel krščanstvu in se poturčil.⁴

Kralj Maksimiljan, ki je želel Ogrsko in Hrvaško obvarovati turških vpadov, s tem da se je držal dogovora premirja, hrvaškim in slavonskim fevdalcem ni dovoljeval vpadov v Bosno, ampak je omejeval njihovo delovanje na obrambo. Vendar pa je ban Franjo Frankopan Slunjski, katerega ozemlje je

¹ Stanko Jug, Turški vpadi na Kranjsko in Primorsko od prve tretjine 16. stol. do bitke pri Sisku 1593, Zgodovinski časopis, Ljubljana 1953; str. 47 (S. Jug, ZČ IX).

² Vjekoslav Klaić, Povijest Hrvata, knjiga peta, Zagreb 1973; str. 352 (Klaić, Povijest Hrvata).

³ S. Jug, ZČ IX, str. 47.

⁴ Klaić, Povijest Hrvata, str. 353; glej tudi razpravo Franja Račkega, Dopunjak gradje za poviest hrvaško-slavonske seljačke bune god. 1573 i nekoliko izprava o Hrv. poturici Franji Filipoviću, Starine 8, JAZU, Zagreb 1876, str. 243 do 252.

bilo najbolj izpostavljeno turškim vpadom, v septembru 1570 zbral okoli sebe več hrvaških plemičev in blizu Kostajnice vdrl na turško ozemlje.⁵ V tem in naslednjem letu pa sta se zgodila dva pomembna zunanjepolitična dogodka, ki ju je treba upoštevati, saj vplivata na zmanjšanje turške nevarnosti ob meji obeh krajin. To je predvsem beneško-turška vojna, ki se začne marca 1570. Drug dogodek pa je v zvezi z nastopom erdeljskega vojvode Štefana Bathoryja, ki je izbran maja 1571 po smrti Ivana Sigismunda. Glede beneško-turške vojne je pomembno to, da gredo vzporedno z boji za Ciper borbe v Dalmaciji.⁶ Kralj Maksimiljan ni hotel pristopiti h krščanski zvezi, ki so jo organizirali Benečani, saj je hotel s tem obvarovati Hrvatsko in Ogrsko turških vpadov. Meja pa postane varnejša proti Ogrski tudi zaradi prihoda Štefana Bathoryja na vojvodski prestol, saj je Maksimiljanu tajno prisegel, da mu bo zvest in pokoren.⁷ Vpadi na hrvaško-slavonsko ozemlje ne prenehajo, pač pa se njihovo število za približno dve leti in pol izredno zmanjša. Večji vpadi in nevarnost le-teh so bili še pomladi 1571. leta. Nevarnost je stalno obstajala tudi za Kranjsko. Tako je bilo izdano 6. aprila 1571 na Kranjskem opozorilo, naj se dežela pripravi.⁸ Na Hrvaškem pa se je ob novici, da sta prišla v Bosno dva beglerbega z veliko vojsko, prav tako izdala odredba, da se prebivalstvo oboroži in razmesti po krajiških utrdbah. Ta previdnost je bila upravičena, ker so malo zatem začeli turški vpadi. Vendar so bile vse turške čete razbite in uničene. Tako je bila večja skupina Turkov 330 konjenikov v juniju 1571, ko je prišla pred Hrastovico, razbita od Josipa Dornberga in bana Frana Frankopana Slunjskega.⁹ Vid Halek, slavonski poveljnik krajine, piše 25. julija iz Varaždina glede obrambe krajine štajerskim stanovom, prav tako o tej skupini turških konjenikov, sporoča pa tudi, da so se Turki zbirali v požeškem in pakraškem sandžaku, da pa nevarnosti ni več.¹⁰ Konec leta 1571 ali začetek naslednjega je Jurij Zrinjski, sin Nikole, ki je bil kapitan v Legradu, mestu ob sotočju Drave in Mure, prekršil mir s Turki. Zbral je 3.000 konjenikov in pešcev in vpadel na turško ozemlje do Brezovice na Dravi. Že 21. januarja 1572 je zato budimski paša javil kralju Maksimiljanu, da je Jurij Zrinjski vdrl v požeški sandžak in požgal ter oropal deset vasi. O tem je obvestil nekaj dni za tem kralja tudi Vid Halek,¹¹ ki je 3. februarja obvestil še štajerske deželne stanovne.¹² Maksimiljan, ki je skrbno pazil, da se mir ne prekrši, je ukazal Vidu Haleku, da se ujetniki izpustijo in da se naropano blago vrne ter uvede proti Juriju Zrinjskemu in ostalim voditeljem pohoda preiskava.

30. marca 1572 piše Herbert Auersperg deželnemu glavarju v Ljubljano, da paša iz Bosne zbira vojsko za oster vpad na Kranjsko in to prek Pivke in

⁵ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 352.

⁶ Vjekoslav Meštrović, *Turska kao pomorska sila prije lepantske bitke*, *Lepantska bitka*, zbornik razprav, Zadar 1974; Ante Usmiani, *Sudbina zadarske galije predviđene za bitku kod Lepanta*, *Lepantska bitka*, zbornik razprav, Zadar 1974; Frane Dujmović, *Sibenčani i njihova galija u lepantskoj bitki*, *Lepantska bitka*, zbornik razprav, Zadar 1974; Vjekoslav Omašić, *Sudjelovanje Trogirana i Splićana u bitki kod Lepanta 1571. godine*, *Lepantska bitka*, zbornik razprav, Zadar 1974; Tomislav Raukar, *Ekonomski odnosi na posjedima rogovskog samostana u 15. i 16. stoljeću*, *Historijski zbornik XXIII-XXIV, 1970-1971*; Gligor Stanojević, *Jugoslovenske zemlje u mletačko-turskim ratovima 16.-18. vijeka*, *Istorijski institut, Beograd 1970*; Gligor Stanojević, *Naši primorski gradovi u doba kiparskog rata (1570-1573) I*, *Vojno istorijski glasnik 1-2, 1960*; Milan Vasić, *Martolozi u jugoslovenskim zemljama pod turskom vladavinom*, *Naučno društvo BiH, Djela 29, Sarajevo 1967*.

⁷ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 350.

⁸ S. Jug, *ZC IX*, str. 47.

⁹ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 352.

¹⁰ Radoslav Lopašić, *Prilozi za povijest Hrvatske 16. i 17. vijeka iz štajerskog zemaljskog arhiva u Gradcu*, *Starine 19, JAZU, Zagreb 1887*, str. 33 (Starine 19).

¹¹ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 354.

¹² Starine 19, str. 33.

Krasa ali prek Kočevja.¹³ 1. aprila prav tako poroča Herbert Auersperg Georgu Hallerju, gospodu Planine iz Jablanice, da mu je nek ujeti Turek povedal, da hoče Hasan beg še pred sv. Jurijem (24. april) napasti Ripac.¹⁴

Tako je bilo 1. aprila po vsej deželi razglašeno opozorilo, naj se dežela pripravi na prihod Turkov.¹⁵ Vendar pa Turki, kot izvemo iz poročila Vida Haleka, 26. aprila udarijo v Slavonijo na Topolovac (pri Bjelovarju) in požgejo kraje okoli Ivanića.¹⁶ 2. junija 1572 pa izvemo, da je utrdba ali samostan Ivanić bil po nesrečnem slučaju zažgan in zato je hrvatsko-slavonski sabor sklenil, da se porušeni Ivanić ponovno zgradi.¹⁷ Na Kranjskem pa je bilo 1. avgusta spet po vsej deželi izdano opozorilo, naj se dežela pripravi na obrambo zaradi mogočega turškega vpada.¹⁸

V tem letu, septembra 1572, je bil svečano okronan za ogrsko-hrvaškega kralja v Bratislavi sin cesarja Masimiljana Rudolf. Maksimiljan je ob tem nagradil svoje najodličnejše privrženice in tako je škof in ban Jurij Drašković postal nadškof v Kaloči, vendar je bila to le čast, saj je v tem času bila cela škofija v turški oblasti.

Dve opozorili iz Gradca pri Metliki o možnosti vpada na Kranjsko pošljeta kranjskim deželnim stanovom Nikola Frankopan in Josip Thurn 27. septembra 1572. V prvem pišeta o možnosti vpada v Istro ali na Kranjsko,¹⁹ v drugem, ki je temu sledil, pa pišeta, da iz prispelih poročil in pripovedovanja ujetnikov sledi, da age iz Udbine, Novigrada in Kostajnice zbirajo močno vojsko za napad v Dalmacijo in zaradi tega lahko pride do vpada in zato naj se dežela pripravi.²⁰ Na Kranjskem je bilo v tem letu izdano še eno opozorilo, to je bilo 5. novembra.²¹ Torej je bil v tem letu le en turški vpad v mesecu aprilu, opozorila o možnosti pa se niso uresničila, saj so bile turške priprave namenjene običajno beneški Dalmaciji.

Hrvaško-slavonski sabor je v decembru 1572 v Zagrebu izdal odredbe za utrjevanje krajiških utrdb v Slavoniji in Hrvatski. Tega sabora pa se ni več udeležil ban Franjo Frankopan Slunjski, ker je 2. decembra umrl.

V tem času zatišja turške nevarnosti pa je naraščalo kmečko nezadovoljstvo, ki se je že izražalo v 60 letih v krajevnih uporih, zlasti v Hrvatskem Zagorju, in to ne samo zaradi nasprotja med fevdalci samimi. Ta nasprotja so se pokazala najmočneje v borbi Frana Tahija za posest gospostev Susedgrad in Doljna Stubica (od 1564. leta, ko Tahi kupi del posestnih pravic teh gospostev). Žrtev zapletov okrog teh posesti pa je bilo kmečko prebivalstvo. Širše gledano so seveda vir kmečkega nezadovoljstva splošne gospodarske razmere v tistem času (omejevanje trgovine, davki, tlaka v zvezi z obrambo proti Turkom itd.). Lokalni upori v letu 1572 na posestvih Franje Tahija konec januarja naslednjega leta prerastejo v veliki hrvatsko-slovenski upor.

Nenavadno notranjo zrelost uporniškega gibanja more razložiti le dejstvo, da je njegova organizacija v središču upora počasi in dolgo zorela. Njeni začetki segajo pravzaprav v leto 1565, ko so kmetje dvakrat premagali fevdalce. Odtlej se je sicer počasi, pa vendar gotovo postopno razvijala v senci spora

¹³ Arhiv SR Slovenije, Stan. I, fasc. 286 (nova številka fasc. 417), str. 553 (AS, Stan. I).

¹⁴ Ibid., str. 563.

¹⁵ S. Jug, ZC IX, str. 47.

¹⁶ Starine 19, str. 33.

¹⁷ Ferdo Šišić, Hrvatski saborski spisi III (1557—1577), MSHSM XXXIX, Zagreb 1916, str. 343, 346; Klaić, Povijest Hrvata, str. 354, 355.

¹⁸ S. Jug, ZC IX, str. 47.

¹⁹ AS, Stan. I, fasc. 286 (nova št. 418), str. 709.

²⁰ Ibid., str. 713.

²¹ S. Jug, ZC IX, str. 47.

med Tahijem in Heningovci, dokler ni ob prelomu 1571/72 stopila na svoje noge in začela postopno razvijati lastni uporniški program in ne več braniti le korist Heningovcev. Vsaj od poletja 1572 je uporniško gibanje dejansko ušlo iz prvotnega okvira.²² Resnični vzrok za prehod zagorskih podložnikov k pripravam široke vstaje pa je bil Tahijev povratak na Susedgrad 6. avgusta 1572.²³

Vrhovno poveljstvo upornikov je prevzel v noči med 8. in 9. avgustom Ilija Gregorič,²⁴ ki je živel v Brdovcu na susedgradskem gospodstvu že od leta 1550. Tu je služil občasno kot vojak na meji do leta 1568 in ukvarjal se je tudi s trgovino. Tahi mu je posestvo zaplenil, vendar je Gregorič živel še dalje v Brdovcu, znan med kmeti kot izkušen vojak.²⁵ Poleg Gregoriča so bili znani tudi drugi kmetje, ki so služili kot vojaki.

Po Gregoričevih podatkih se je delila uporniška vojska na šest oddelkov, od katerih je bil najmočnejši Gregoričev in Gubčev. Po vrhovnem vodstvu upora, ki so ga sestavljali Matija Gubec, Ivan Pasanec in Ivan Mogajič (z Ilijo Gregoričem so sestavljali vrhovno sodišče) je bilo določenih vsaj enajst »stotnikov«.²⁶ Nekatera poročila pa omenjajo še desetnike ali vodnike čet. To kaže, da so uporniki pri pripravi na upor uporabili vse svoje izkušnje, ki so si jih pridobili kot vojaki v obmejnih trdnjavah. Tako hiter in širok odmev prvih začetkov širokega upora dokazuje, da uporniki po ustanovitvi svojega »bratstva« (okrog Jurjevega, 24. aprila 1572) niso omejevali svojega dela le na Tahijevo gospodstvo, marveč so se trudili tudi za njegovo razširjenje. Tako je bilo znano za tri upornike, Bartolića, Vlašića in Drvodelića, da že jeseni 1572 niso imeli časa za obdelovanje svojega polja, ker so imeli opravka s pripravo na upor.²⁷ Ko je v zadnjih dneh januarja 1573 izbruhnil splošen upor in so se upornikom pridružili štajerski in kranjski kmetje, ni šlo za krajevne upore proti posameznemu fevdalcu, ampak za upor proti vsemu plemstvu. Na tej podlagi so se vzdignili hrvatski in slovenski kmetje.²⁸

Uspehi prvega tedna (od 29. januarja do 4. februarja 1573) uporniških osvajanj pričajo, da je uspelo vodstvu »bratstva« s pospešenim začetkom širokega upora, v odgovor na plemiške grožnje, fevdalce iznenaditi in da je to iznenadenje znalo dobro uporabiti.²⁹ Toda fevdalci so začeli hitro zbirati vojsko (Alapi, Barbara Erdödy, Zrinjski). Jedro hrvatske vojske je sestavljala banska vojska z Banske krajine okrog Siska, ki jo je pritegnil ban Jurij Drašković »ne brez velikega strahu« pred možnim turškim vpadom.³⁰ Drašković je namreč v pismu vladarju 1. februarja pisal, da uporniki lahko vzpostavijo sodelovanje s Turki. Tako se je kmečki upor na različne načine povezoval v zvezo s Turki. Uskoški kapitan baron Josip Thurn je 5. februarja vprašal, ali je treba napasti kmete ali Turke, ki so začeli neke priprave. Kranjski stanovni so 8. februarja opozorili na možnost, da Turki izkoristijo ta upor za vpad.

²² Bogo Grafenauer, Kmečki upori na Slovenskem, Ljubljana 1962, str. 232 (B. Grafenauer, Kmečki upori); glede hrvaško-slovenskega kmečkega upora glej tudi delo Boga Grafenauerja, Boj za staro pravdo v 15. in 16. stoletju na Slovenskem, Ljubljana 1974, od str. 145 do 309.

²³ Bogo Grafenauer, Na rob novi fevdalni »teoriji«, Naši razgledi XXIV, št. 4, 21. februarja 1975, str. 89.

²⁴ Ibid., str. 89.

²⁵ B. Grafenauer, Kmečki upori, str. 229.

²⁶ Nada Klaić, Še o vzrokih upora 1572/73, Naši razgledi XXIV, št. 5, 7. marca 1975, tu piše da je bilo kapitanov 12, in razprava Nade Klaić, Neki novi pogledi na uzroke hrvatsko-slovenske seljačke bune 1572–1573 godine, ZČ XXVII, 3–4, Ljubljana 1973, od str. 219 do 303.

²⁷ B. Grafenauer, Kmečki upori, str. 233, 234.

²⁸ Ibid., str. 240.

²⁹ Ibid., str. 245.

³⁰ Ibid., str. 246.

Iz tega časa je tudi ugotovitev, da je to čas, ko so nevarni tako kmetje kot Turki.³¹ Da pa kmetje niso bili s Turki povezani, najbolje pove dejstvo, da je imel uporniški vojaški načrt namen »zavarovati«³² mejo proti Turčiji, »ker se gospoda za mejo sploh ne briga«. O tem pa dobimo sliko tudi iz odgovora Ilije Gregorića pri zasliševanju po upor, ki ga da na vprašanje, kako se je mislil zadržati do Turkov v primeru zmage upornikov. Ilija Gregorić je odgovoril, da če bi kmetje zmagali, bi se poslušno predali cesarju in nadvojvodi.³³ Fevdalni vojski je uspelo zadušiti kmečki upor dva tedna zatem, ko je Ilija Gregorić 28. januarja poklical kmete k upor.

Kvaliteten vzpon kmečkega gibanja, ki dobi torej svoj izraz v letu 1573, moremo povezovati zlasti s časom, ko je cesar s svojim posegom zavaroval upornike pred plemiškim napadom.³⁴ (Poleti 1572 ni dovolil nikakršno nastopanje plemstva ali bana proti upornim kmetom, ampak je pošiljal kraljevske komisije, da pomirijo spor med podložniki in Tahijem). Vendar pa lahko sklepamo, da daljše priprave na širok upor in sam upor kažejo na to, da je vojaško vodstvo upora poznalo tudi razmere v Turčiji in ob meji (beneško-turška vojna), tako da je bil upor v času, ko turške nevarnosti pravzaprav ni in je bil tudi zato mogoč. Resda je Thurn 5. februarja vprašal, ali je treba udariti na kmete ali na Turke, ki so začeli neke priprave. Vendar je to vprašanje postavljeno v času, ko je upor na višku, torej ko so Turki za to že zvedeli in zato začeli priprave. Prava nevarnost pa je grozila šele 15. februarja, kot piše ban Drašković, ko je šlo 3.000 turških konjenikov in pešcev proti ozemlju umrlega bana Slunjskega. Toda Turki niso napadli, čeprav tu ni bilo banske vojske, ki bi lahko tak vpad ubranila.³⁵

Turških vpadov v prvih mesecih leta 1573 ni, saj je še vedno trajala beneško-turška vojna in je bosanski beg šel z vojsko v Dalmacijo, da priskoči na pomoč Novigradu.³⁶ Mir med Benetkami in Turčijo, sklenjen 7. marca 1573, pa zopet poveča turško nevarnost proti zahodu. Ban Jurij Drašković se je sedaj turške nevarnosti zavedal in je v mesecu marcu pregledal Hrastovico in krajiška mesta, za katera je bil odgovoren. O stanju v Hrvatski krajini je pisal nadvojvodi Karlu 15. marca, da je zelo slabo oskrbljena z orožjem in strelivom, da se je zrušilo obzidje v mestu Zrinu, da je Hrastovica slabo utrjena in oborožena, da vojaki niso prejeli že tri leta plače, tako da lahko prej mesto zapustijo, kot pa da ga branijo.³⁷ Prav tako pismo je poslal ban Drašković cesarju Maksimiljanu, ki je glede na to Herbertu Auerspergu ukazal, da razvaline Zrina obnovi.

³¹ Franjo Rački, *Gradja za povijest hrvatsko-slovenske seljačke bune god. 1573*, Starine 7, JAZU, Zagreb 1873, str. 181 (Starine 7); Josip Adamček, *Uzroci i program seljačke bune 1573. godine*, Radovi 5, Institut za hrvatsko povijest, Zagreb 1973, str. 74 ((Adamček, *Uzroci i program*)).

³² Izraz »versorgene« v tedanjem jeziku pomeni »zavarovati« (sicherstellen) in ne »oskrbovati«, B. Grafenauer, *Kmečki upori*, str. 222 in v razpravi Boga Grafenauerja, *Razvoj programa slovenskih kmečkih uporov od 1473 do 1573*, Situla 13, Ljubljana 1973, str. 19; Rudolf Bičanić, *Začeci kapitalističkih odnosa u hrvatsko-slovenskoj seljačkoj buni godine 1573*, Mala historijska knjižnica, Zagreb 1952, na strani 18, 19 je mnenja, da gre pri izrazu »versorgene« za »oskrbovanje«; Jaroslav Šidak, *Današnja historiografija o hrvatsko-slovenskoj seljačkoj buni 1573.*, *Historijski zbornik XXVII-XXVIII*, 1974—75, str. 349, ugotavlja, da so danes zgodovinarji glede teh izrazov enotnega mnenja, da gre za »zavarovanje«.

³³ Starine 7, str. 288, 291; J. Adamček, *Uzroci i program*, str. 70; Da kmetje niso bili s Turki povezani in da so se jih zelo bali, pove tudi dejstvo ob dogodku 6. januarja 1573, ko plemič Ratkaj in Dornberger nenadno vpadeta v Bistriško dolino in oropata več vasi. Ta nenadni vpad je sprožil novico, da so vpadli Turki in glede na to se je Šterčeva četa, ki je bila v Planini brez voditelja, preplašena razpršila na vse strani, B. Grafenauer, *Kmečki upori*, str. 250.

³⁴ B. Grafenauer, *Kmečki upori*, str. 233.

³⁵ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 378, 379.

³⁶ *Ibid.*, str. 379.

³⁷ *Ibid.*, str. 379.

V aprilu 1573, torej po enem letu, pa začno Turki zopet vpadati, tako v tem mesecu vpadejo v Bihačko krajino in zažgejo grad Sokol.³⁸ 23. aprila pa Tomaž Čadež, kapitan Zrina, piše Josipu Thurnu, da je iz Novigrada (Bosanski Novi ob Uni) pribežal v Zrin neki prodavac (produatz) po imenu Ivan Valčić (Ivan Waltschitsch) s celo družino. Le-ta, znan tudi kot vodnik, je sporočil, da bosta dva bega s konjeniki in pešci šla na roparski pohod proti Dobovcu, Steničnjaku in Boviću. Prav tako je sporočil, da nameravajo Turki tudi nad Sisak, v katerem naj bi bil neki izdajalec. Glede na to pa sledi v pismu, da je zagrebški škof pisal v Hrastovico, da bo v sisaški zadevi sodeloval tudi on, saj je Sisak po svoji legi »ključ« za v to deželo in če pade, poguba krščanstva.³⁹ Temu pismu sledi 2. maja, prav tako Josipu Thurnu, drugo pismo, tokrat iz Hrastovice, v katerem pišeta hrastoviški vojvodi Pavel Bristovski in Martin Andrašević o tem, da so jim iz Zrina sporočili o temu »prodavcu« iz Novigrada, in sporočajo, da bodo Turki ob prvi polni luni šli na roparski pohod na Bović in do Korane in da naj bi dva bega oblegala Hrastovico. Potem sledi v pismu, da že tri leta niso bili plačani in da je zaradi tega velika stiska. Na koncu pisma pa je tudi sporočilo o turškem vpadu »prejšnjo sredo«, ko je 300 Turkov ropalo pri Kolpi in odpeljalo 24 oseb.⁴⁰ Torej je bil poleg vpada na grad Sokol v aprilu še ta vpad v porečje Kolpe, verjetno v bližini Hrastovice. Po teh dveh pismih je Josip Thurn iz Gradca pri Metliki poslal pismo 6. maja 1573 kranjskemu deželnemu namestniku in upravniku, v katerem sporoča več novic, ki so dane tudi že v prvih dveh pismih, le da piše več o samem stanju ob meji (da je hrvaška meja v največji bedi in revščini, da bi morali dobiti ljudje žito, da posadke že dalj časa niso dobile plače in da to vodi v nevarnost in revščino...). Posebej poudari, da so na ozemlju umrlega grofa Slunjskega njegovi gradovi v rokah plemičev, s čimer so ubogi ljudje (armen Leut) prišli pod najhujši pritisk, in to nič manjši, kot če bi živeli pod Turki. Nato naprej piše, da so se neki hrvaški kapetani in fevdalci pogovarjali s Turki, da bi se jim poklonili, in če se vse to ne bo popravilo, bo treba obžalovati.⁴¹ V naslednjih letih so prav takšne razmere omogočale povečevanje turške aktivnosti, tako da se je turška meja pomaknila še bolj na zahod.

Od vseh teh groženj se v tem času uresniči le to, da v mesecih maju in juniju neka turška četa ropa po ozemlju do vasi Kirin pri Boviću.⁴² Turške čete pa so bile tudi blizu Bihača pripravljene, da vdrejo in oropajo pokrajino v okolici Bihača. 29. junija 1573 so pisali bihaški vojaki Josipu Thurnu, da se okoli Banja Luke, Kamengrada in Krupe zbira turška vojska in da bo verjetno udarila na Bihač. 2. julija pa piše bihaški sodnik zopet Thurnu, naj hitro pošlje pomoč, ker gredo Turki na Bihač. V tem letu so Turki iz Krupe dvakrat napadli področje Bihača in ga oropali. Obakrat so Turki prodrli prek Une na mestih, kjer niso prej nikoli prišli.⁴³ 2. julija je tudi v sejnih zapisnikih

³⁸ Ibid., str. 380.

³⁹ »... dann an Syssagh teil gelegen ist ain Schlüssl zu unsen Landen vnd verderben der Christenheit.«, AS, Stan. I, fasc. 125 (nova št. fasc. 204), v zavitku za leto 1573.

⁴⁰ »... der Mhon zu nachts scheinen wirdt... Dann zwey weg selben Chrastowitz belegen... am nächst vorgannnen Mitwoch sein 300 Türchen bey der Kulp gerennt vnd 23 Personen, auch andern raub hinweg geführt.«, AS, Stan. I, fasc. 125 (nova št. fasc. 204), v zavitku za leto 1573.

⁴¹ »... vnd nit wenig als schirr die Türchen verweilen... Crabatische haubtleute vnd vom Adl heut ob der malzeit auff gleiche weg ainer huldigung mit den Türchen geredt...«, AS, Stan. I, fasc. 125 (nova št. fasc. 204), v zavitku za leto 1573; Po smrti Frana Frankopana Slunjskega je bilo v letu 1573 po vseh njegovih gradovih »jedva dvadeset kmetova, vse ostalo ili je Turčin zarobio ili se razbjeglo na sve krajeve.«, R. Lopašić, Bihač i bihačka krajina, Zagreb 1890, str. 191 (R. Lopašić, Bihač).

⁴² Klaić, Povijest Hrvata, str. 380.

⁴³ R. Lopašić, Bihač, str. 76, 77 in v prilogi str. 305, 306.

deželnih stanov na Kranjskem omenjeno poročilo Josipa Thurna, da je večje število Turkov na pohodu proti Bihaću, vendar pa je tu še podatek o večjem turškem vpadu, ki je bil »pred približno tremi dnevi«, ko je tri do štiri tisoč Turkov vdrlo na Hrvaško pri Vobiću (Bović?) in odpeljalo približno (?) sto oseb, ostalo pa so požgali in opustošili.⁴⁴ 5. avgusta pa je Jurij Drašković pisal kralju, kako so Turki napadli Cetin in Slunj, vendar pa jih je kapetan Ivan Vojković odbil in pri tem ubil Kara Mehmed ago in dva odapaše.⁴⁵ V prvi polovici avgusta so Turki vdrli še na ozemlje med Kolpo in Savo, toda ban jih je z vojsko pregnal. O tem je bil 16. avgusta obveščen kralj, ki je banovo budnost ob meji pohvalil, toda kljub vsej pozornosti je bosanski beg vdrl v oktobru ali novembru s 3.000 vojaki do Cetina. Iz pritožbe Maksimilijana bosanskemu begu je možno sklepati, da so bili vpadi v tem letu tudi v Slavonijo.⁴⁶ Zadnja novica o bojih s Turki v tem letu je iz 24. novembra 1573, ko Josip Thurn poroča, da je na področju Bihaća prišlo do bojov, v katerih so ujeli »šest pomembnih Turkov in enega ago.«⁴⁷

Še močnejši pritisk proti Hrvatski in Slavoniji je v letu 1574. Vdori proti Hrvatski na področje umrlega bana Frana Frankopana Slunjskega in proti hrastoviški kapetaniji so v tem letu in kasneje zvezani z imenom bojevitega Ferhat bega Sokolovića, ki postane iz kliškega sandžagbega sandžakbeg v Bosni, leta 1580 pa prvi bosanski beglerbeg.⁴⁸

Seveda je v hrvatsko-slavonskem kraljestvu bila velika skrb namenjena obrambi. Tako je sabor 30. decembra 1573 sklenil, da se utrjuje in popravi kraje v Slavoniji in na Hrvatskem, da se zgradi pregrade na področju utrdb in da se posveti večjo pozornost prelazom in prehodom prek rek. Obnovi pa se v letu 1574 tudi vojaški oddelek, tako imenovani haramije, ki so bili stražarji ob Kolpi in v notranjosti dežele. Vendar vse to turških vdorov ni ustavilo. 6. januarja 1574 500 Turkov prodre do Bovića in oropa okolico. O tem je ban Drašković pisal kralju, da je prebivalstvo tako prestrašeno, da se namerava pokoriti Turkom.⁴⁹ V januarju pa grozi nevarnost tudi Senju, iz katerega sporočajo Josipu Thurnu, da Turki nameravajo 22. tega meseca z veliko vojsko napasti mesto.⁵⁰ Ta grožnja se ne izpolni, saj Turki svojo aktivnost usmerijo na področje med rekami Uno, Korano in Kolpo in v Slavonijo. Tako februarja Turki požgejo dva kastela (Greda in Rosacz), toda v prvi polovici marca pa je posadka Ivanića v Slavoniji razbila Turke, ki so ropali v tem predelu.⁵¹ Vendar v času, ko uspe Turke odbiti pri Ivaniću, vdrejo le-ti na Hrvatsko in naenkrat zajamejo 500 ljudi in jih odpeljejo v suženjstvo. O namenu tega ropanja pošlje Domijan Dortorić, kapetan v Gvozdanskem, 3. marca opozorilo po deželi, da mu je nek pobegli Vlah povedal, da hoče velika turška vojska, zbrana na tej strani Une, deželo oropati.⁵² Dan za tem pošilja poročilo Tomaž Naglič, proviantni mojster hrvaške meje, iz Črnomlja, da je nevarnost, glede na obvestilo, ki ga je dobil od gvozdanskega kapetana, da se sovražnik dvigne

⁴⁴ »Vngefärlich vor drey tag dem Herr von Thurn Khundtschafft zuerckhönen dass diste vns bey drey oder vier Tausent Türckh in Crabath gefallen bey Wobitch vnd einlich hundert Perstonen gefannngen vnd hinweg geschläpft vnd dastelbst vmb allsess verspaent, mhort vnd verderbt habe.«, AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 1 (nova št. fasc. 875), fol. 557'.

⁴⁵ R. Lopašić, Oko Kupe i Korane, Zagreb 1895, str. 119 (R. Lopašić, Oko Kupe i Korane).

⁴⁶ Klaić, Povijest Hrvata, str. 380.

⁴⁷ AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 1 (nova št. fasc. 875), fol. 572'.

⁴⁸ Safvet beg Bašagić, Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini, Zagreb 1931; v tem biografskom slovarju so osnovni podatki za Ferhat bega Sokolovića.

⁴⁹ Klaić, Povijest Hrvata, str. 382.

⁵⁰ AS, Stan. I, fasc. 286 (nova št. fasc. 418), str. 961.

⁵¹ Klaić, Povijest Hrvata, str. 382.

⁵² AS, Stan. I, fasc. 286 (nova št. fasc. 418), str. 985.

na Dobovac.⁵³ 5. marca pa sporoča Domijan Dortorić Josipu Thurnu iz kraja Topusko, da je turška konjenica 3. marca ropala okrog Vojnovića, Zlata in Perne in da je cela dežela popolnoma uničena. Temu sledi na istem listu pripis Tomaža Nagliča, da je turška vojska, po pripovedovanju sla, razporejena na dveh straneh, pri Bedelu in Gvozdanskem, od koder so trije Vlahi pobegnili, in da ena vojska hoče na Steničnjak, druga pa na Dobovac. Vojsko vodita dva bega, katerih imen sel ni poznal, bega pa baje vodi kupudžibaša.⁵⁴ 6. marca pa iz Črnomlja sporoča Tomaž Naglič Josipu Thurnu več različnih novic o pustošenju Turkov, kar izvemo že iz prejšnjih pisem, in pa dodaja, da je med Steničnjakom in Budačkim odpeljano 500 ljudi, ne glede na one, ki so jih pobili. Nadalje še piše, da je neki Marko Latnišić iz Cetina sporočil, da so Turki zajeli pri Bihaću veliko živine, poleg tega pa so v boju ujeli še 52 nemških vojakov in hrvaških haramij. Tega dne (4. marca) je pri Bihaću ropal Varateković in odpeljal tri ljudi in šest volov (verjetno gre za martoloza). Naslednji dan pa so Turki znova ropali pri Perni.⁵⁵ O tem istem turškem vpadu pa Klaić piše le: »provalio je Ferhat paša bosanski sa 3.000 ljudi 4. ožujka u Hrvatsko sve do Steničnjaka i u jedan mah zarobio i u suženjstvo odveo do 500 ljudi.«⁵⁶ Turška akcija je bila torej veliko širša kot izvemo pri Klaiću.

Ban Drašković je 15. aprila pisal Maksimiljanu, da hrvaško plemstvo zapada v malodušnost in zato prosi kralja, da bi nadvojvoda Karel izkazal večjo pozornost Hrastovici in ostalim krajem v krajini. V istem času pa piše Maksimiljan banu in ga vprašuje, če je res, kot ga je obvestil budimski paša, da so hrvaški vojaki vdrli v čazmanski sandžak v Slavoniji. Iz ponovnega pisma bana cesarju Maksimiljanu izvemo, da banu ni znano, da bi hrvaška četa vdrila na turško ozemlje, ampak ban sporoča, da so Turki znova vdrli do Steničnjaka in zajeli 100 ljudi.⁵⁷

15. maja 1574 je bil v Zagrebu sklican hrvatsko-slavonski sabor, ki je posvetil veliko časa obrambi dežele. Sabor je odločil, da je potrebno v naselje Brest in Topusko namestiti poleg banske vojske tudi druge vojaške enote, prav tako pa je odločil, da je treba utrditi celo vrsto majhnih naselij, tako v Slavoniji kot Hrvatski. S temi uredbami so nameravali ostanke kraljestva zaščititi, toda turška nevarnost ni prenehala. V začetku julija je grozila nevarnost Sisku, 10. julija pa so Turki napadli dva kastela v hrvaški krajini. V istem mesecu so Turki prodrli do Bovića in odpeljali ljudi ter živino. Večja nevarnost je bila da so Turki z vojsko zbrani pri Kostajnici in da hočejo vpasti med Savo in Dravo, zato naj pošlje nekaj vojske iz Ivanića v Sisak in na Kolpo. Že naslednji dan je ban spet pisal Vidu Haleku, da je Sisak v nevarnosti, saj so prejšnji dan (21. avgusta) Turki požgali in oropali Zlat pod Petrovo goro in druge kraje v okolici Steničnjaka. Ban naprej piše, da je pisal tudi Herbertu Auerspergu, ki mu je odgovoril, da je poslal dve vojvodi proti Hrastovici in dva kapetana proti Zlatu in Perni. Toda ker so to slabe čete, prosi Haleka, da mu pošlje pomoč.⁵⁸

⁵³ Ibid., str. 991.

⁵⁴ »... das die zu Roß haben geraubt umb Woinawitsch, Slat vnd umb die Pernia den dise Landt ganz vnd gar verderbt.«, AS, Stan. I, fasc. 286 (nova št. fasc. 418), str. 993.

⁵⁵ »... das gannz Thall vnd Perg so zwisch den Stanitschnickh vnd Wudatschekhi wol angesetzt mit Volckh vnnnd Pauerschafft gewesst auch guet Ehrlich leut bey 500 Seeln, one die nider gehauen, weggefuert vnd bey 52 teutschen vnd Crabatisch haramia, one der so etwo erschlagen werden, gefangen Nach 5 dits sein abermal die Türckhen vnder Perna genrent.«, AS, Stan. I, fasc. 286 (nova št. fasc. 418), str. 1001, 1002.

⁵⁶ Klaić, Povijest Hrvata, str. 382.

⁵⁷ Ibid., str. 383.

⁵⁸ Ibid., str. 384, 385; Starine 19, str. 38, 39.

Zaradi teh pogostih vpadov in zaradi nemoči obrambe je ban Jurij Drašković prosil, da ga kralj razreši banske časti. Po smrti bana Frana Frankopana Slunjskega je dve leti vršil to službo sam, čeprav je prej večkrat prosil, da se imenuje še en ban. Kralj bana Draškovića ni razrešil, pač pa je določil še enega. To postane Gašper Alapić, ki je 19. decembra 1574 svečano imenovan na hrvatsko-slavonskem saboru. Še pred tem imenovanjem pa so Turki v novembru ropali okoli Koprivnice v Slavoniji in okoli Steničnjaka, kar je ban Drašković hotel izkoristiti, da bi se otnesel banske časti. Toda kljub vsemu je Drašković ostal ban. Na saboru se je zopet govorilo tudi o obrambi dežele in hrvaški stanovni so se pritoževali, da jih kralj pred Turki dovolj ne ščiti. Prav tako pa se pritožujejo, da plemiška posestva ropajo sami krajiški vojaki. O delu sabora je ban pisal Maksimiljanu. V pismu pa mu sporoča tudi to, da se nekateri hrvaški fevdalci nameravajo pokoriti Turkom⁵⁹ (kar vidimo že v pismu Josipa Thurna 6. maja 1573). V mesecu decembru pa je grozil tudi Kranjski turški vpad proti Metliki, Pivki ali Krasu, kar zvemo iz sporočila, ki ga pošlje Herbert Auersperg 14. decembra v Ljubljano.⁶⁰ Toda temu sporočilu napad ni sledil na Kranjsko, pač pa Turki »u oči nove godine 1574. naletiše na Krstinju i na Klinac kod Petrinje.«⁶¹

Kralj Maksimiljan si je zaradi pogostih vpadov v hrvatsko in slavonsko krajino in tudi na Ogrsko prizadeval, da bi v Carigradu premirje s Turčijo okrepil. Toda ko se je v novembru ta mir posrečilo podaljšati, je 12. decembra umrl sultan Selim II., s čimer je premirje prenehalo veljati. Maksimiljan je spet poskušal s poslanstvi pri novem sultanu Muratu III. premirje obnoviti, kar pa mu je uspelo šele 22. novembra 1575. Med tem pa se je stopnja turškega pritiska proti Hrvaški še povečala.

Že prve dni januarja 1575 je Ferhat beg šel prek meje proti Cetinu in nato ob Korani proti Budačkemu. 7. januarja je prišlo do bitke, v kateri je bil Ivan Auersperg s svojo vojsko premagan, toda sam je uspel pobegniti.⁶² Nevarnost pa je bila, da vpadejo Turki tudi na Kranjsko, kar kaže sporočilo 13. januarja,⁶³ temu je sledilo podobno sporočilo 28. januarja iz Žužemberka.⁶⁴

Da bi večno nevarnost turškega pustošenja in pustošenje samo preprečili, je ban Drašković, sporazumno s Herbertom Auerspergom, predlagal nadvojvodi Karlu, da se odkupi grad Steničnjak od Franja Nadasdyja in ga tako utrdi, da bi lahko branili pred Turki ves predel med Uno, Kolpo in Korano. Vendar je ta načrt propadel.⁶⁵ Prav tako je bil v tem času sklican 23. marca 1575 hrvatsko-slavonski sabor, kjer so se plemiči ob Kolpi pritoževali, da morajo biti noč in dan na straži s svojimi kmeti in odbijati turške vpade. Zato je sabor predlagal, da prosijo kralja, da se plemiče ob Kolpi od Siska pa do Strelečkog broda osvobodi plačevanja vojnega davka.⁶⁶ Tri tedne kasneje je bil sklican nov sabor obeh dežel, kjer so poleg drugih stvari govorili tudi o utrjevanju posameznih kastelov, tako Berkiševino, Brest in Prečno. Da bi se otnesel banske časti je Drašković izkoristil datum (24. april), ko mu je potekel

⁵⁹ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 387.

⁶⁰ AS, Stan. I, fasc. 286 (nova št. fasc. 418), str. 1185.

⁶¹ R. Lopašić, *Karlovac*, Zagreb 1879, str. 12 (R. Lopašić, *Karlovac*); tega vpada nisem zasledil nikjer drugje v literaturi, razen še v knjigi istega avtorja, *Oko Kupe i Korane*, kjer pa navaja napad na Krstinjo v januarju 1573, ko naj bi 200 turških konjenikov iz »predgradja« odpeljalo 60 ljudi, str. 168.

⁶² Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 387; R. Lopašić, *Karlovac*, str. 13 navaja, da so Turki premagali Ivana Auersperga na samo novo leto 1573 in pri tem ujeli kapetana Ivana Vojkovića.

⁶³ AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 2 (nova št. fasc. 876), fol. 58'.

⁶⁴ Ibid., fol. 64.

⁶⁵ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 389.

⁶⁶ Ferdo Šišić, *Hrvatski saborski spisi III (1537—1577)*, MSHSM XXXIX, Zagreb 1916, str. 440; Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 389.

rok, do katerega je moral ostati ban in zato je prosil kralja Maksimiljana in nadvojvodo Karla, da ga te časti rešijo. Toda oba, kralj in nadvojvoda, tej želji nista ustregla.⁶⁷

Tudi v notranjeavstrijskih deželah se je javljalo vprašanje, kako urediti obrambo, da bo uspešna. Tako je Herbert Auersperg, vrhovni poveljnik Hrvatske krajine, bil zlasti pristaš tega, da bi se vsa obramba enotno uredila na osnovi skupnega obrambnega reda (Defensionordnung). Razprave notranjeavstrijskih poslancev o tem so bile že leto prej v Gradcu, vendar pa niso pripeljale do skupnih rešitev. Zanimiv je bil predlog Lazarja Schwendija, ki pravi, da so za obrambo meje potrebne močne utrdbe in stalna vojska, ki naj bi bila sestavljena iz kmetov in rokodelcev, ki bi jih za stalno naselili ob meji, jim dali hišo in nekaj zemlje, obenem pa bi za primerno plačo opravljali vojaško službo.⁶⁸ Predlog, ki se v določenih pogledih ujema s kasnejšim predlogom bana Draškovića in Herberta Auersperga, pa se uresniči veliko kasneje.

Med tem pa pismo z dne 2. aprila, naslovljeno na nadvojvodo Karla, kaže na turško zbiranje pri Krupi, Kamengradu in Novem, kateremu naj bi sledil vpad.⁶⁹ Temu pismu je tri dni kasneje sledilo pismo Herberta Auersperga v Ljubljano, v katerem sporoča iz Steničnjaka, da mu je iz Gvozdanskega prišlo sporočilo, da so Gregoriničevi vojaki (Gregorinnitsch Laitte) naleteli na neko četo (Tschetta) iz mesta Novi in dobili 5 ujetnikov in 12 konj. Naprej pa opozarja na možen vpad velike čete iz Krupe.⁷⁰ Turških vpadov pa v aprilu ni bilo, pač pa ban Drašković piše nadvojvodi Karlu o vpadih v maju in juniju, ko so Turki napadli Hrastovico in Ivanič. V juliju pa piše ban o turških pripravah za napad na Sisak ali Hrastovico.⁷¹ V teh pismih pa so opisane tudi slabe razmere na Hrvatskem, kar je povzročalo, da so kmetje iz krajine bežali.⁷² Na vse to je nadvojvoda odgovarjal, da naj oba bana naredita vse za obrambo Siska in naj se ne dovoljuje kapetanom četovati, da se s tem ne izziva Turke. Toda Turki so neprestano vdiral tudi v slavonsko krajino, tako so 23. julija iz Bobovca vdrli prek Drave in odgnali veliko živine, v avgustu pa so večkrat udarili na Koprivnico in pri tem enkrat požgali celo njeno predmestje.⁷³

Da bi nadaljevali prepotrebna posvetovanja o obrambnem redu, je nadvojvoda Karel zopet sklical odbore notranjeavstrijskih dežel 15. avgusta 1575 v Brucku. Po dolgem posvetovanju so sprejeli obrambni red, ki je določal med drugim, da je treba oborožiti in izuriti vse sposobne podložnike, da je treba organizirati strelišča, da je treba poslati določeno število mož na mejo, ki se četrtno menjajo, da razpolaga vsak četrtnik s po 500 možmi, da mora vsak prispevati za obrambo štirideseti del premoženja.⁷⁴ Seveda so se v Brucku slišale tudi pritožbe: da se vojska redno ne plačuje, da trgovci in zakupniki

⁶⁷ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 390.

⁶⁸ S. Jug, ZČ IX, str. 48.

⁶⁹ AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 87.

⁷⁰ Ibid., str. 89, 90.

⁷¹ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 390.

⁷² Ibid., str. 391; Slabo stanje ob Kolpi pa nam delno osvetljuje dve pismi iz 24. julija 1575, ki jih pišeta Jurij Vitešić (Georg Viteschitsch), skrbnik gospodstva Kočevje, in kočevski župnik. Pismi sta nastali zaradi prošnje Martina Marincla (Merten Marintzels pharrers zu Mösl), da se izboljšajo razmere, saj sta bili župnija Mozelj (Mösl) in gospodstvo Kočevje v zadnjih 58. letih skoraj popolnoma uničeni. Naprej še izvem, da so martolozi nekaj dni prej iz te župnije odpeljali enega kmeta (... so haben vor wenig Tagen die Martholosen ain Bauru uaf gemelten pharr Mösl genummben vnd hinwech geführt.), AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 313, 314, 315, 316.

⁷³ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 391, 392.

⁷⁴ S. Jug, ZČ IX, str. 48.

s hrano goljufajo, da so kapetani nemarni, da so posamezne trdnjave in gradovi zapuščeni itd.⁷⁵

V času sestanka v Brucku pa so prihajale vznemirljive vesti o zbiranju turške vojske. Tako je prišla vest, da so Turki udarili v Slavonijo in požigali okoli Koprivnice, Rasinja Kuzminca, Martijanca in Ludbrega.⁷⁶ 4. septembra o turškem pustošenju obvešča štajerske deželne stanove tudi Jurij Zrinjski.⁷⁷ V tistem času je grozil turški vpad tudi Hrvatski krajini in Kranjski. O tem piše kapetan Senja Ivan Ferenberger 29. avgusta, potem ko je dobil obvestilo, da se zbira na meji velika turška vojska, v katero morajo pritegniti tudi vse Vlahe in kot so Vlahi povedali, hočejo skrivoma na Pivko, Kras in Vinodol.⁷⁸ Da bi boje preprečil, je nadvojvoda Karel pisal 12. septembra banoma, naj ukažeta kapetanom in vojakom, da naj ne dajo Turkom povoda za kršenje miru. Pri tem je nadvojvoda priložil še pismo budimskega paše, v katerem le-ta obljublja, da miru ne bo prekršil.⁷⁹ Herbert Auersperg pa je ob vesteh o turški nevarnosti zapustil Bruck in odhitel v svoj grad Podbrežje na Kolpi. Malo zatem so prišle vesti, da je pet begov zbralo veliko vojsko, ki naj bi uničila Hrvaško. Res je Ferhat beg zbral 3.000 mož in z njimi udaril na Bihać, ker pa gradu ni mogel zavzeti, je z vojsko, ki je narasla na 10–12.000 mož, šel proti severu in ropal na vse strani.⁸⁰ O zbiranju te turške vojske in o njenem namenu napasti Bihać je 17. septembra pisal Herbert Auersperg iz Podbrežja. Dalje še poroča, da je pisal tudi v Senj, kjer naj najamejo nove strelce, sam pa da je poslal proti Hrastovici sto strelcev. Na koncu pa še sporoča o turškem vpadu dva dni pred tem, ko so Turki požgali vas Brezo (?).⁸¹ Pet dni po tem pismu, 22. septembru 1575, pa pride do bitke pri Budačkem, usodne za Herberta Auersperga in njegovo vojsko. Na bojnem polju je ostalo 200 mrtvih, okoli 2.000 pa je bilo ujetih. O sami bitki je v literaturi že precej napisanega.⁸² Tej bitki je sledil splošen deželni vpoklic na Kranjskem, deželni odbor pa je prosil za pomoč še Koroško, Goriško in Trst.⁸³ O vseh teh dogodkih najdemo tudi v seriji Landessachen Miscelanea pisma, katerih vsebina se z dogodki o tem boju ujema. Tako je poslal še isti dan po bitki Gašper Kočever (Caspar Gottscheer) iz Skrada pri Korani pismo, ki ga je prinesel njegov janičar Peter Kučović.⁸⁴ Drugo pismo je prav tako isti dan poslal Ivan Auersperg iz kastela Hojsić, v katerem je pisal, da je nevarnost, da turška vojska vpadе še enkrat z druge strani, ter da se bo zaradi tega umaknil v Vinico.⁸⁵ Sliko po bitki pa dobimo iz pisma, ki ga dva dni kasneje pošlje Ivan Auersperg iz

⁷⁵ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 391.

⁷⁶ *Ibid.*, str. 391.

⁷⁷ *Starine* 19, str. 39.

⁷⁸ »... den alle Vlahen anziehen müssen...«, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 339.

⁷⁹ Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 390.

⁸⁰ *Ibid.*, str. 391; S. Jug, ZČ IX, str. 48.

⁸¹ »... in eyl erinnder Ich die herrn das mir in diser stundt von wihitsch khundtschafften khommen wie 5. Schanschachen der von Bossen, Chleuna, Boschega, Pakharitz vnd Allay Weeg von Belay Jezo dise tag geen Krupp zusammen khommen solten vnd füren mit Inen 7. grosst Stukh vnd wie alle anzeigung sich dahin lendt so werden Sy vnder Wihitsch, der hauptman daselbst ruefft an umb hilf... Vorgestert sein bey 1000 Turkhen zu Roß uber die Kulpp khommen vnd dz dörfte Wreso abgeprent.«, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 383, 384.

⁸² Klaić, *Povijest Hrvata*, str. 393, 394; R. Lopašić, Karlovac, str. 13; R. Lopašić, Oko Kupe i Korane, str. 95, 96; *Starine* 19, str. 39; S. Jug, ZČ IX, str. 49; o bitki pa najdemo tudi v literaturi, ki je navedena v teh knjigah.

⁸³ S. Jug, ZČ IX, str. 49.

⁸⁴ »... aignen Reitenden Janitscharn Peter Khutschouitsch...«, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 399, 400; janičarji ali trabanti so se imenovali telesni stražarji generala v Karlovcu leta 1580, 1582. leta pa se imenujejo arkebuzirji, R. Lopašić, Karlovac, str. 218.

⁸⁵ »... von der andern seitten einzufallen.«, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 403, 404; nadvojvodi Karlu pa so deželni stanovi iz Ljubljane že 25. septembra poslali izčrpano pismo o dogodkih bitke pri Budačkem, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 409, 410, 411, 412.

Vinice, v katerem pravi, da je vse opljenjeno in požgano, da jih je mnogo iz družine padlo in to predvsem pešcev, da ne bo mogel, ker je dežela prazna, mesta napolniti z drugimi, da je nujno treba postaviti kapetana v Hrastovico, temu pa dodaja še grozljivo vest, da mrtve ni mogel spoznati, ker so v glavnem obglavljeni. Vendar v pismu dodaja še pomirjajočo vest, da se lahko vpoklic razpusti, saj ni dobil od nikjer nobenih slabih vesti, poleg tega je še slabo vreme, tako da ni skrbi, da bi sovražnik vpadel.⁸⁶ Res je bil deželni vpoklic že 27. septembra razpuščen.⁸⁷ Vendar imamo v tem mesecu še tri obvestila. Prvo je pisano 25. septembra, torej isti dan kot Auerspergovu pomirjujoče pismo, v katerem pa Sebastijan Lamberg, kapetan Bihaća, piše o možnem turškem obleganju mesta.⁸⁸ Drugo obvestilo je bilo pisano dan kasneje, v katerem sporoča iz Vinice Gašper Lamberg, kapetan konjenikov, da gresta z Ivanom Auerspergom v Dobovac, ker lahko sovražnik vpade v deželo.⁸⁹ Tretje pa je poročilo Ivana Ferenbergerja, ki poroča iz Senja, da so v Belaju v Bosni zbrali 10 velikih topov (grosses geschütz), za vpad v deželo in obleganje krajev. Naprej je še pisal, da se slabo godi ljudem, ker se Turki zaganjajo (anrennen) okoli meje in da kraja Brinje in Otočec, ki pripadata gospodstvu Senj, obdeluje le malo ljudi in da je treba več ljudi naseliti, da se s tem obrani škode in uničenja.⁹⁰ Gornja poročila je treba poudariti posebej in to zato, ker ne govorijo o nobenem nadaljnjem plenjenju, ki bi se širilo po bitki pri Budačkem proti Kranjski, vse do Metlike, katero naj bi Turki, po v literaturi zastopanim mnenju, opleni ter požgali.⁹¹ O tem bomo še pisali.

Po smrti Herberta Auersperga je bil na željo bana Draškovića imenovan za vrhovnega poveljnika hrvatske krajine Ivan Auersperg, v teku pa so bili pogovori z Nikolo Spličaninom, o njegovem imenovanju za kapetana v Hrastovici. Meseca decembra pa je bil 19. in 20. hrvatsko-slavonski sabor, kjer se je plemstvo pritoževalo nad «vsakodnevnim pustošenjem».⁹²

Nevarnost turških vpadov se je v mesecu oktobru izredno povečala, saj to kažejo zelo pogosta poročila v tem mesecu.⁹³ Glede na to, da turški vpadi

⁸⁶ »... so haben die Turkhen wo sie Iren Zug gehabt alles verhort vnnd verpremdt Nachdem auch vill diennstleuth gleichwol nicht souil von Reitttern alß von fueß Volckh verloren worden, kñ Ich so baldt dieweil Nunmallen das Landt schier Odt, die Plätz mit anders nicht ersetzen . . . das eß ein Hoche Notturfft einen Hauptman in Hrastauiz einzusezen . . . so hab Ich In vnnder den Todtes auch nicht erkennen khennen, dann die meisten khainen Khopf gehabt haben.« AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 439, 440.

⁸⁷ S. Jug, ZC IX, str. 49.

⁸⁸ AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 2 (nova št. fasc. 876), fol. 145'.

⁸⁹ AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 446.

⁹⁰ Ibid., str. 489 in v sejnih zapisnikih isto 2. oktobra, poleg pa je še poročilo proviantnega mojstra iz Bihaća o možnem obleganju mesta, AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 2 (nova št. fasc. 876), fol. 144'.

⁹¹ S. Jug, ZC IX, str. 49, tu navaja Valvasorja in Dimitza in v Klaiću, Povijest Hrvata, str. 394; R. Lopašić pa postavlja trditve, da je takoj po bitki pri Budačkem 4.000 Turkov oplnilo ozemlje med Kolpo in Dobro in bližnjo Kranjsko, za tem pa postavlja padeč kraja Bela Stena, R. Lopašić, Karlovac, str. 13; v knjigi Oko Kupe i Korane pa pravi na str. 30: »Iza toga (po bitki) opleni Ferat paša iste godine svu zemlju medju Kupom i Dobrom i provali u Kranjsku.« Na strani 243 pa navaja, da je po Budačkem Ferhat paša oplnil »sve prijedjele hrvatske do Metlike«, za kar navaja Dimitza. Za prejšnje trditve ne navaja nobenega vira. Dejansko gre pri vsem tem za vpad, o katerem govori le Lopašić, da je šel med Kolpo in Dobro, le da se zgodi šele 23. novembra, torej veliko kasneje kot ga postavlja Lopašić in tudi po padcu Bele Stene. O tem glej naprej tekst in opombe 94, 96, 97, 98.

⁹² Klaić, Povijest Hrvata, str. 394, 395.

⁹³ 1. oktobra pismo Ivana Ferenbergerja iz Senja o možnem napadu na Sisak in Hrastovico, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 505; isto 3. oktobra AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 2 (nova št. fasc. 876), fol. 144''; isto 4. oktobra, da je prišlo iz več krajev obvestilo o možnem obleganju Bihaća, Siska in Hrastovice, AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 2 (nova št. fasc. 876), fol. 146 in 147 v sporočilu za Koroško; 6. oktobra sporoča Ivan Auersperg, da bodo Turki ob »polni luni« naredili vpad, AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 2 (nova št. fasc. 876), fol. 150; 7. oktobra sporoča Ivan Ferenberger iz Senja, da se zbira turška vojska pri Livnu, da bo udarila na Vinodol, Kras in Pivko, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 551; isto sporoča 12. oktobra Jurij Barbo, da je dobil o tem sporočilo iz Senja, AS, Stan. I, sejni zapisniki, fasc. 2 (nova št. fasc. 876), fol. 154' in fol. 155 je poročilo o samem Ferenbergerjevem pismu; 14. oktobra je prišlo pismo pisano v italijanščini s podpisom Cristoff Premb (?), ki govori o prihodu požeskega bega in Ferhat bega v Banja Luko in zaradi tega nakazuje možnost vpada v porečje Korane in Kolpe, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 573; 15. oktobra piše iz Senja Ivan Feren-

niso nikoli prenehali, pa so Turki po desetih letih od padca Krupe leta 1565 zopet pokazali težnjo po osvajanju ozemlja. Vsa poročila konec oktobra, ki govorijo o možnem vpadu na Hrvaško in Kranjsko, se šele 2. novembra uresničijo v toliko, da zavzamejo Turki Belo Steno, grad na meji blizu reke Une, v katerem je bila ob turškem prihodu le ena oseba.⁹⁴ Zanimiva pa je novica iz 13. novembra, da se je deset ujetih Turkov v gradu Žumberku uprlo, potem ko so na gradu, zaradi odhoda osebja na semenj v Metliko, ostali le oskrbnica in dva hlapca. Enega hlapca so vrgli v ječo, drugi pa je uspel pobegniti, s tem pa je bil njihov pobeg v nevarnosti, zato so zavzeli grad. O tem je pisal Josip Thurn in še dodal, da njihov izhod ni zaskrbljujoč, ker so pod gradom Uskoki.⁹⁵

Po padcu Bele Stene pride 23. novembra do silovitega turškega vpada na ozemlje med reko Dobro in Kolpo. O tem vpadu je pisal Josip Thurn tri pisma, dve je pisal še isti dan iz Vinice, tretjega pa naslednji dan iz Gradca pri Metliki. V prvem, pisanem Ivanu Auerspergu, izvemo o vpadu, ki je bil zgodaj zjutraj med obema rekama ter ob obeh bregovih Dobre. Vojsko sta osebno vodila bega iz Livna in Belaja, štela pa naj bi 7.000 mož, tri tisoč na konjih in štiri tisoč pešcev.⁹⁶ V drugem pismu, poslanem v Ljubljano deželnim stanovom, izvemo bolj točno kje so vpadli in tudi, da so bili ljudje pravočasno opozorjeni, da so se lahko umaknili v gradove. Dalje še piše, da je dobil zanesljivo sporočilo, da se beg v Bosni Kapidžibaša pripravlja na vpad.⁹⁷ V tretjem pismu, ki ga je Josip Thurn poslal nadvojvodi Karlu, pa se, poleg stvari omenjenih v prejšnjih pismih, »pohvali«, ko pravi, da se je na pravočasna opozorila, kakor mu je pisal grof iz Tržaca, razbežalo le okrog sto

berger, da je prišel k njemu neki Simon Kanelić (Khanelitsch), ki je povedal, da bodo šli Turki z močno silo nad Bihać, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 577; isto sporoča 17. oktobra tudi Ivan Auersperg iz Belaja, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 585; istega dne sporoča Ivan Auersperg iz Novigrada (na Dobri), da je Miloslav Uskok (Miosaue Uskhockh) pripeljal dva Vlaha, ki sta povedala, da se je v Livnu dvignila velika turška vojska in bo gotovo vpadla, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 589; o zbiranju vojske in njenih pripravah 17., 18. in 19. oktobra za vpad na Hrvaško in Kranjsko piše tudi S. Jug, ZC IX, str. 49; 26. oktobra poroča Ivan Auersperg iz Smrčkovica, da je dobil iz Bihaća sporočilo o zbiranju turške vojske pri Krupi in Udbini, katera naj bi vpadla med rekama Uno in Korano, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 611; 27. oktobra piše Ivan Ferenberger iz Senja, da je dobil iz Brinja sporočilo, da se nekaj tisoč Turkov pripravlja na pohod proti Vinodolu, Pivki ali Hrvaški, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 615; 28. oktobra je prišlo enako sporočilo iz Brinja, da je obveščevalec Pavel Kersnerić (Paul Kersneritsch) sam videl turško vojsko pri potoku Milatović (a) (bey Millatouitsch wasser), ki namerava proti Vinodolu ali Hrvaški, AS, Stan. I, fasc. 125 (nova št. fasc. 204), v zavitku za leto 1575; 28. oktobra o istem možnem vpadu poroča še Jurij Barbo iz Klane, da je o tem dobil sporočilo iz Senja, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 629; prav tako o tem možnem vpadu poroča še Ivan Auersperg iz Podbrežja, ki piše, da so močno turško vojsko videli obveščevalci pri Globudalu (Globudall), vendar se še ne ve kam bo udarila, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 633; 29. oktobra še eno obvestilo Ivana Auersperga, tokrat iz Crnomlja, da so Turki zopet šli na pohod, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 635; poročila o možnem vpadu na Hrvaško ali na Kranjsko navaja tudi S. Jug, ZC IX, str. 49; Jurij Haller iz Planine 30. oktobra sporoča, da je glede na ta možni vpad Sigmund von Eckh iz Gorice odšel s 600 pešci proti Premu in Klani, Jurij Barbo, da je šel s kmeti v Silentabor, sam Jurij Haller pa da bo šel v Postojno, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 645; naslednji dan, 31. oktobra in 1. novembra pa Jurij Haller iz Planine in Ivan Auersperg iz Žužemberka sporočata, da o turški nevarnosti ni več slišati, oziroma piše Auersperg, da ne verjame več, da bi Turki prišli, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 653, 657; sporočilo o turški nevarnosti, ki se nanaša na oktober pa navaja 2. novembra S. Jug, ZC IX, str. 49.

⁹⁴ O tem piše Josip Thurn iz Žumberka 12. novembra: »... das vor zehen tagen one gefär die Türkhden das Schloß Stenna eingenommen, Dann nur ain ainzig Personn darianen gewest.«, AS, Stan. I, fasc. 125 (nova št. fasc. 204), v zavitku za leto 1575; o padcu Bele Stene piše tudi Lopašić, vendar nikjer ne postavlja točnega datuma, R. Lopašić, Bihać, str. 21 in str. 122; le v knjigi o Karlovcu to postavi v mesec november, vendar brez navedbe vira, R. Lopašić, Karlovac, str. 13.

⁹⁵ AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 699; o turških ujetnikih tudi v razpravi Ignacija Vojeta, Vplivi osmanskega imperija na slovenske dežele v 15. in 16. stoletju, ZC XXX, Ljubljana 1976, 1-2, str. 11, 12.

⁹⁶ »... das an heut In aller frue ain groß Türkhisch hör zu Roß vnnd fueß zwischen wasser hör diesel vnnd auff beden sayten der Dobro ainen Einfall gethan vnnd gar an die Kulp geraubt... das hör sein soll 7000 starkh gewest sein drey zu Roß vnnd vier zu fueß.«, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 709.

⁹⁷ »... Ins Lanndt bey Wosseil Einfall vnnd auff dise Orten der Dobra gegen Novigrad biß an die Kulp geraubt vnnd prendt... das Schisste vnnd Warnung nächten vnnd heut so zeitlich gangen das zuuerhoffen die armen leit leüchtligh hoben zum Gschlössten weichen mügen...«, AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 713, 714, 715.

krščanskih duš, ki so bili vsi podložniki grofa iz Tržaca.⁹⁸ Kot vidimo po izredno pogostih poročilih o turški nevarnosti v mesecih septembru, oktobru in novembru, bi šele ta vpad lahko povezovali, z vpadom, ki ga navaja literatura, takoj po bitki pri Budačkem, vendar le po velikosti, ne pa seveda časovno.⁹⁹ Le dva dni po tem vpadu pa piše iz Senja Ivan Ferenberger, da so Turki zavzeli 19. novembra kraj Berlog, podobno kot grad Belo Steno v začetku novembra, toda Turke so pregnali in senjski kapetan je poslal tja hlapce in vse kar je bilo potrebno. Dalje še sporoča, da so mu povedali Uskoki, da se je pri Udbini zbrala velika turška vojska, toda se še ne ve, kam bodo vpadli.¹⁰⁰ V tem letu pa imamo le še dve poročili, o možnem turškem vpadu. Prvo je bilo poslano 5. decembra,¹⁰¹ drugo pa 29. decembra 1575,¹⁰² v katerem piše naj bi livanjski beg in beg iz Hercegovine vpadla ob »naslednji polni luni«. December se je tako zaključil v miru, kar je bila morda posledica premirja, ki ga je uspelo doseči kralju Maksimiljanu 22. novembra, toda to je bilo le navidežno, saj sta izreden pritisk, ki ga je v zadnjih mesecih tega leta izvajala turška vojska in pa vsa dosedanja neveljavnost teh premirij za krajino ob meji, obetala Hrvaški, da bo v naslednjih letih izpostavljena silovitim vpadom, ki bodo Turkom prinesli ozemelske osvojitve do spodnje Kolpe in Korane.

Iz vsega sestavka, ki skuša prikazati turško nevarnost v letih od 1570 do 1575, bi lahko sledilo več ugotovitev: 1. Turška nevarnost in vpadi na Hrvaško, ki jih je v letu 1570 po literaturi še veliko (toda v serijah Landessachen-Miscelanea, Türkenkriege in sejnih zapiskih Landtags-Protocolle, ki so bile uporabljene za odgovarjajoča leta, ni omenjenega nobenega vpada na Hrvaško ali kranjsko ozemlje do aprila 1573 in zelo redka so tudi poročila o morebitnem vpadu, ki postanejo vse pogostejša po letu 1573), se nadaljujejo še v pomladnih mesecih leta 1571, toda že z manjšo intenzivnostjo, nato pa skoraj popolnoma zamrejo. Razen turškega vpada 26. aprila 1572 ni do aprila naslednjega leta nobenih vpadov. Mesec dni po koncu beneško-turške vojne (7. marec 1573), ki je turško aktivnost usmerila v Dalmacijo, se turški vpadi obnovijo in le-ti postajajo vse močnejši in pogostejši. Tako beležimo v letih 1573, 1574 in 1575 prek trideset vpadov na hrvaško in slavonsko ozemlje; 2. V tem času gredo široke priprave na kmečki upor, ki so se lahko vršile tudi zaradi tega, ker turške nevarnosti ni. To, da upor izbruhne v januarju 1573, je tudi posledica tega, seveda poleg mnogih drugih vzrokov, da je uporniško vodstvo moralo poznati razmere ob meji in se tako zavedati, da je nevarnost minimalna ali vsaj manjša kot sicer; 3. V teh letih je tudi več turških vpadov, ki prej niso bili zabeleženi, tako konec aprila 1573 manjši turški vpad pri Kolpi (v poročilu iz Hrastovice 2. maja), konec junija 1573 je večji turški vpad pri Boviću (?) (v sejnih zapiskih 2. julija), turški vpad 4. marca 1574 je širši kot ga omenja literatura, 15. septembra 1575 je turški vpad prek Kolpe (v poročilu iz Podbrežja 17. septembra), z gotovostjo lahko trdimo, da po bitki pri Budačkem ni bilo nobenega vpada proti Kranjski, ker bi vsakodnevna poročila iz tega časa to gotovo omenjala, Bela Stena pade v roke Turkom v začetku novembra (poročilo iz Žumberka 12. novembra), šele po tem sledi silovit vpad med reko

⁹⁸ Ibid., str. 727, 728.

⁹⁹ Glej opombo 91.

¹⁰⁰ »... wie das die Turkhen yetz den 19 tag laufenden monats Nouembris den fleckhen Brlog, darinen nicht mer als ain Person die vbrigen aber umb Profanndt ausgezogen gewest eingenommen... hab Ich den Burggrafen allda verrer mit khnechten besetzt auch alle notturfft von Geldt, Traidt, Tophlaggen...«, AS, Stan. I, fasc. 125 (nova št. fasc. 204), v zavitku za leto 1575.

¹⁰¹ S. Jug, ZC IX, str. 49.

¹⁰² AS, Stan. I, fasc. 287 (nova št. fasc. 419), str. 765.

Dobro in Kolpo (poročila iz Vinice 23. novembra in iz Gradca pri Metliki dan kasneje), Turki 19. novembra opleniijo Berlog (poročilo 25. novembra iz Senja); 4. Na Kranjsko ni v tem času nobenih vpadov, razen v letu 1570 eden na Pivko, ki ga omenja Valvasor. Zato bi lahko trditev, da so turški »napadi postali že redkejši (1542—1547, 1555—1560, 1574—1578)«¹⁰³ popravili, s tem, da se v ta leta redkih vpadov vključi tudi leta od 1570—1574, ko na Kranjsko ne zasledimo nobenega vpada.

Te ugotovitve so seveda rezultat prebrane literature in dela na virih v Arhivu SR Slovenije, zato bi morali za podkrepitev (ali zavrnitev) tega verjetno pregledati še vire drugih arhivov, zlasti v Gradcu.

Zusammenfassung

EIN BEITRAG ZUR KENNTNIS DER GESCHICHTE DER TÜRKENEINFÄLLE IN SLOWENIEN IN DEN JAHREN 1570—1575

Der Aufsatz versucht die Türkengefahr in den Jahren von 1570 bis 1575 darzustellen, die zeitlich mit dem großen kroatisch-slowenischen Bauernaufstand im Jahr 1572/73 zusammenfällt. Über die Einfälle der Türken in Kroatien im Jahr 1570 wird in der Literatur noch viel berichtet und die Türkengefahr dauert noch in den Frühlingsmonaten des Jahres 1571 an, obwohl die Einfälle an Intensität abnehmen und schließlich völlig ausbleiben. In den Serien Landessachen-Miscelanea, Türkenkriege und in den Sitzungsberichten Landtags-Protokolle des Staatsarchivs für Slowenien in Ljubljana, die für die entsprechenden Jahre verwendet wurden, wird bis zum April 1573 kein Einfall der Türken ins Gebiet Kroatiens und Krains (Kranjska) erwähnt, danach gibt es vereinzelte Berichte, die sich nach dem Jahr 1573 wieder häufen. Die Türken fielen in Kroatien am 26. April 1572 ein, weitere Einfälle folgten erst im nächsten Jahr. Das Ausbleiben von Einfällen fiel mit dem türkisch-venezianischen Krieg zusammen, durch den die türkischen Streitkräfte in Dalmatien engagiert waren. Erst in den Jahren 1573, 1574 und 1575 werden neue Einfälle in den kroatischen Raum verzeichnet, die gegen Ende des Jahres 1575 an Stärke zunehmen (über dreißig Einfälle).

In der Zeit, wo es keine Türkengefahr gibt, werden ausgedehnte Vorbereitungen auf den Bauernaufstand getroffen. Der Ausbruch des Aufstandes im Jahr 1573 ist außer auf viele andere Gründe auch darauf zurückzuführen, daß der Führung der Aufständischen die Verhältnisse an der Grenze bekannt sein mußten und somit auch die Tatsache, daß die bestehende Türkengefahr minimal oder wenigstens geringer als sonst war.

In Krain werden in dieser Zeit keine Einfälle verzeichnet, außer einem von Valvasor erwähnten Einfall auf Pivka im Jahr 1570. Deswegen könnte der in der Literatur vertretene Standpunkt, die Einfälle der Türken seien »seltener geworden (1542—1547, 1555—1560, 1574—1578)«, in dem Sinne korrigiert werden, daß zu den Jahren vereinzelter Einfälle auch die Jahre von 1570 bis 1574 gezählt werden, da in dieser Zeit in Krain kein Einfall registriert wurde.

Dieser Aufsatz belegt auch mehrere Einfälle nach dem Jahr 1573, die bisher in der Literatur nicht erwähnt wurden.

¹⁰³ Zgodovina narodov Jugoslavije II, Ljubljana 1959, str. 288.

KRONIKA

ČASOPIS ZA SLOVENSKO KRAJEVNO ZGODOVINO

Sekcija za krajevno zgodovino Zgodovinskega društva za Slovenijo že petindvajseto leto izdaja svoje glasilo — »Kroniko«. Revija je ilustrirana in poleg poljudno-znanstvenih prispevkov iz slovenske krajevine zgodovine pogosto objavlja tudi razprave in članke, ki po svoji problematiki presegajo ozke lokalne okvire. »Kronika« ima namen popularizirati zgodovino in zato poroča o delu zgodovinskih ustanov in objavlja ocene novih knjig, pomembnih za slovensko zgodovinopisje.

»Kroniko« je moč naročiti na sedežu njenega uredništva in uprave v Ljubljani, Mestni trg 27/III. Letna naročnina za tri številke znaša 75 dinarjev, posamezna številka velja 30 dinarjev.

Na razpolago so tudi večinoma vsi starejši letniki revije, posamezna številka stane 20 dinarjev, celotni letniki pa 50 dinarjev.

V seriji »Knjižnica Kronike« so doslej izšle naslednje publikacije:

— Milko Kos, SREDNJEVEŠKA LJUBLJANA, topografski opis mesta in okolice, Ljubljana 1955, 96 strani. Cena: 20 dinarjev;

— Igor Vrišer, RAZVOJ PREBIVALSTVA NA OBMOČJU LJUBLJANE, Ljubljana 1956, 72 strani. Cena: 20 dinarjev;

— Vlado Valenčič, SLADKORNA INDUSTRIJA V LJUBLJANI, Ljubljana 1957, 68 strani. Cena: 20 dinarjev;

— Sergij Vulfan — Josip Černivec, ZGODOVINA LJUBLJANSKE MESTNE HIŠE, Ljubljana 1958, 128 strani. Cena: 20 dinarjev;

— Peter Vodopivec, LUKA KNAPELJ IN ŠTIPENDISTI NJEGOVE USTANOVE, Ljubljana 1971, 104 strani. Cena: 30 dinarjev.